

Bankier als 'heilig' ambt Beroepseed is het begin van schoonmaak

Hans Ludo van Mierlo

Bankieren zal na deze crisis nooit meer hetzelfde zijn.' Het klinkt verbeteren en vastbesloten uit de mond van minister Wouter Bos van Financiën. Het is na jaar 2008 en het internationale financiële stelsel wankelt. Een jaar later staat 'het nieuwe bankieren' voluit op de agenda bij politici en toezichthouders, bij ambtenaren en economen, bij financiële journalisten en kritische consumenten en gelukkig ook bij bankbestuurders en jonge bankiers. In de voorgestelde maatregelen worden de contouren zichtbaar van 'de nieuwe bankier'. Iedereen heeft haast hem aan het werk te zien.

De eisen die aan de nieuwe bankier worden gesteld, hangen samen met ieders persoonlijke visie op de oorzaken van de crisis, op de mens in het algemeen en op bankiers in het bijzonder. Nu eens overheerst de emotie, dan weer de kille ratio. De richting is echter duidelijk. Het nieuwe bankieren vraagt om meer en strenger toezicht, zwaardere kapitaaleisen, beter risicobeheer, een stevigere positie voor risicomangement en compliance officers binnen banken, hogere eisen aan bestuurders en commissarissen, een meer divers samengesteld bestuur, nog verder aangescherpte boekhoudregels, een scheiding tussen algemene banken en zakenbanken en kleinere banken, gematigder beloning, inperking van de bonuscultuur, eenvoudiger financiële producten.

Het zijn allemaal logische antwoorden op het falen aan de technische kant van bankieren. Maar er is ook nog de menselijke kant van bankieren. Die gaat over de persoonlijkheid van de bankier en over zijn persoonlijke drijfveren. De bankier van morgen laat zich niet boetersen met wettelijke regels en nog strenger toezicht. De nieuwe bankier ontwikkelt zich — net als in het verleden — in het samenspel met de markt en de maatschappij. Om ons een beeld te kunnen vormen van de bankier van morgen helpt het te kijken naar de bank van gisteren.

De wortels van onze grote banken gaan meer dan twee eeuwen terug. Hun rechtsvoorgangers kregen bij hun oprichting vrijwel allemaal een maatschappelijke opdracht mee, die in hun naam werd vastgelegd. Ze heetten bijvoorbeeld Nederlandse Handels Maatschappij, Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, Maatschappij voor Nijverheid en Handel, Boerenleenbank, Middenstandsbank, Nutsspaarbank, Centrale Arbeiders-Verzekerings- en Deposito bank, Volksbank. Hun bankiers hebben in hoge mate bijgedragen aan de economische en sociale ontwikkeling van ons land. De boeren zijn geëmancipeerd, buitengewesten zijn uit hun isolement getrokken, handelaren en handwerkslieden konden zich ontwikkelen tot gezonde middenstanders, ondernemingen konden uitgroeien tot buiten de landsgrenzen, de internationale handel kon rekenen op financiering, burgers leerden sparen en konden op verantwoorde wijze lenen.

Onze vroegere bankiers hebben hun maatschappelijke opdracht meer dan uitstekend vervuld. Dat Nederland hoort bij de tien rijkste landen van de wereld is niet exclusief hun verdienste, maar hun bijdrage daaraan was wel essentieel. In de loop van de jaren zeventig van de vorige eeuw kun je eindelijk spreken van volwassen financiële markten. Iedere Nederlander heeft dan een bankrekening. Leningen voor een eigen huis of voor duurzame consumptieve investeringen zijn ruim beschikbaar.

Dolle jaren

In de loop van de jaren negentig zetten automatisering, scherpe concurrentie en uitbreiding van het productenpakket banken aan tot schaalvergroting. In hun nieuwe hoofdkantoren vervreemden de bankiers snel van hun oorspronkelijke maatschappelijke opdracht. Ze zijn nu bestuurders van een holding waar vooral wordt gesproken over en met aandeelhouders, en klanten en producten zijn ver weg. De

eenzijdige oriëntatie op winstgevendheid verspreidt zich snel door de hele sector. Medewerkers worden erop aangesproken omzettergericht te zijn in plaats van klantgericht. Groei is een doel op zichzelf geworden.

De banken gaan hun klanten te lijf met een variëteit aan producten, die lang niet altijd in hun belang zijn. We kennen inmiddels de geschiedenis rond riskante aandelenlease, te dure verzekeringen, te hoge hypotheekleningen, ondoorzichtige producten. Weinig is te gek. Banken verlagen stilletjes de rente op bestaande spaarrekeningen en lokken nieuwe klanten met slechts tijdelijk fraaie rentes. Teverden spaarders worden overgehaald in aandelen te stappen. In enkele jaren ontwikkelen ze zich tot gretige speculanten in plaats van betrokken aandeelhouders. Beleggingshypotheekleningen worden voor veel klanten een molensteen om de nek. Bij dat alles groeit de beloning van bankiers sneller dan hun kwartaalwinsten, die niet zelden met boekhoudkundige vondsten tot stand komen.

Het zijn dolle jaren voor bankiers rond de eeuwwisseling. En niet voor bankiers alleen.

Achter de reële economie is een financiële economie ontstaan, die vele malen groter is. In de wereld van het snelle geld is geen plaats voor maatschappelijke betrokkenheid. Niet alleen zakenbankiers en handelaren bij banken zitten in dat spel, maar ook grote beleggers en managers van bedrijven. Ondernemingen worden door beleggers gereduceerd tot een 'aandeel' en hun bestuurders, steeds vaker passanten, noemen zich ondernemer en 'dividend' is hun favoriete product of liever nog 'belastingvrije koerswinst'. De overheid kiest voor marktwerking en privatiseert overheidstaken en overheidsbedrijven, waarvan de managers al snel meegaan in de 'graai- en bonuscultuur', die breed om zich heen grijpt. Particuliere klanten geloven net als bankiers, overheden en managers in financiële wonderen. Ze speculeren en lenen er op los en voor een iets hoger rendement stappen ze zonder enige vorm van loyaliteit over naar een andere bank. Terwijl veel burgers nog financieel analfaab zijn, geeft 'Vadertje Staat' zijn burgers steeds meer verantwoordelijkheid voor hun eigen financiële positie terug. Ieder neemt gemakshalve en volkomen ten onrechte aan, dat de toezichthouders de snelle financiële ontwikkelingen wel kunnen bijhouden. Nee dus, maar de toezichthouders durven met hun eigen onvermogen ook niet te koop te lopen.

De Nederlandse bankiers hebben, nadat ze eind 2008 uit hun verdoving ontwaakten, een commissie aan het werk gezet om de leereffecten van de financiële crisis in beeld te brengen. In recordtempo kwam de Adviescommissie Toekomst Banken met haar rapport 'Naar herstel van het vertrouwen'. In recordtempo ook heeft de Nederlandse Vereniging van Banken de aanbevelingen vastgelegd in een Code Banken. De code, een staaltje van zelfregulering volgens het principe 'pas toe of leg uit', wordt verankerd in het Burgerlijk Wetboek en gaat per 1 januari 2010 gelden voor alle Nederlandse banken en hun kantoren in de EU.

De code geeft principes voor de samenstelling en de deskundigheid van de raad van commissarissen en het bestuur van de bank en voor risicomangement, interne controle en het te matigen beloningsbeleid. Eris één element dat eruit springt. Alle zittende en nieuwe bankiers moeten vanaf 2010 een moreel-ethische verklaring afleggen. De tekst daarvan is in de Code Banken opgenomen.

Deze bankiersverklaring is misschien wel de belangrijkste innovatie in de financiële sector van de afgelopen vijftien jaar. Hoewel de tekst op zich eenvoudig en onschuldig oogt, is de betekenis daarvan enorm. De bankier van morgen verklaart zijn aantredende klant centraal te stellen, zijn verantwoordelijkheid voor de samenleving te nemen en zich open en toetsbaar op te stellen. Bankiers kunnen de verklaring straks niet naar de letterafvinken zoals veel van de nieuwe wettelijke regels en voorschriften van toezichthouders. De verklaring vraagt een permanente inspanning, waarop zij dagelijks kunnen worden aangesproken. De verklaring is daarmee een leidraad voor bankbestuurders, een inspiratiebron voor universiteiten en hoge-

MK2009

Illustratie: Max Kisman

Bankiersverklaring

'Ik verklaar dat ik mijn functie als bankier integer en zorgvuldig zal uitoefenen. Ik zal een zorgvuldige afweging maken tussen alle belangen die bij de bank betrokken zijn, te weten die van de klanten, de aandeelhouders, de werknemers en de samenleving waarin de bank opereert. Ik stel in die afweging het belang van de klant centraal en zal de klant zo goed mogelijk inlichten. Ik zal mij gedragen naar de wetten, de reglementen en de gedragscodes die op mij als bankier van toepassing zijn. Ik zal geheim houden wat mij is toevertrouwd. Ik maak geen misbruik van mijn bancaire kennis. Ik zal mij open en toetsbaar opstellen en ik ken mijn verantwoordelijkheid voor de samenleving. Ik zal mij inspannen om het vertrouwen in het bankwezen te behouden en te bevorderen. Ik zal zo het beroep van bankier in ere houden.'

scholen die bankiers opleiden, een instrument voor de beoordeling van medewerkers en een referentiepunt voor toezichthouders, ombudsmannen en rechters. De bankier van morgen moet zich voortdurend afvragen hoe hij op zijn eigen plek vorm kan geven aan ethisch bankieren. Dat is niet iets wat zich laat afdwingen, maar wat voortkomt uit betrokkenheid en het vermogen tot zelfreflectie.

De financiële crisis heeft voor iedereen zichtbaar gemaakt dat het beroep van bankier diep ingrijpt in het leven van andere mensen. Dat hebben bankiers gemeen met onder meer artsen, notarissen, rechters, ambtenaren, advocaten, Kamerleden. Die bijzondere beroepen kennen al sinds jaar en dag een speciale beroepsverklaring of eed. De bankier wordt nu in die kring van speciale beroepen opgenomen. De bankiersverklaring is dan ook niet een sanctie die over de sector komt in reactie op de financiële crisis, maar een eervolle onderscheiding. De bedoeling van de beroepsverklaring is dat zij gaat doorwerken in gedrag van de bankiers van morgen en al hun medewerkers.

Verantwoord bankieren

Veel Nederlandse bankiers hebben de afgelopen decennia min of meer in een spagaat geleefd. Aan de ene kant neigden ze vervaarlijk naar het Angelsaksische paradigma van winstmaximalisatie. Aan de andere kant kregen ze, de ene na de ander, ieder in hun eigen tempo, steeds meer oog voor duurzaam bankieren. De druk van maatschappelijke organisaties en pro-overwegingen speelden daarbij aanvankelijk de belangrijkste rol. Inmiddels zien steeds meer bankiers mogelijkheden op profijtelijke wijze dienstbaar te zijn aan de nieuwe maatschappelijke uitdagingen. Daarmee tonen ze hetzelfde elan als hun voorgangers. Toen ging het om de emancipatie van boeren, bevordering van de spaarzin van burgers en het faciliteren van de internationale handel. Vandaag gaat het om klimaatverandering, energievoorziening, voedselvoorziening, behoud van biodiversiteit, microkredieten in binnen- en buitenland. Er ligt uitdagend werk genoeg voor betrokken bankiers, want er is grote behoefte aan hun kennis en hun geld.

Voor wie het wil zien is bankieren in zekere zin een 'heilig' beroep. Geld is in zijn oervorm

terug te voeren tot het briefje van de smid, die heilig belooft een bij hem in bewaring gegeven klompje goud terug te zullen geven aan de houder van dat briefje. Bankiers scheppen geld door een veelvoud uit te lenen van het geld dat ze aanhouden. Geld scheppen is niet meer of minder dan het doen van 'heilige beloften'. Zulk werk moet voorbehouden blijven aan integere mensen die het goed met de maatschappij voorhebben. Goede bankiers houden daarom voor zichzelf een zekere distantie tot geld. Een goede kastelein drinkt immers niet.

Met de invoering van de bankiersverklaring lopen de Nederlandse banken vooruit op ontwikkelingen in andere landen. Dat getuigt van moed, zelfbewustzijn en visie. Onze bankiers zetten uitdagend een deur open voor de bankier van de toekomst. Massa's bankiers en bankmedewerkers zullen daar straks doorheen gaan. Ze zullen te maken krijgen met cynische collega's, die meer ik-gerichte beelden hadden bij een bancaire carrière, met klanten die nadrukkelijk voor winstmaximalisatie blijven gaan, met marktpartijen die profijt willen trekken uit minder ethisch handelen en met onbegrip van collega's ver weg in de wereld.

Met de invoering van de Code Banken en de bankiersverklaring per 1 januari bestaat de bankier van morgen in ieder geval op papier. Hij lijkt in zijn maatschappelijke betrokkenheid veel op de bankier van vroeger. Alleen zijn producten zijn complexer, net als zijn klanten en de uitdagingen waar de wereld voor staat. Zijn profiel zal hopelijk veel jonge maatschappelijk betrokken mannen en vrouwen stimuleren tot een dienstbare carrière in de financiële wereld. Deze jonge en nieuwe bankiers zullen zich niet alleen vormen aan de hand van wettelijke regels en de bankiersverklaring, maar ook en meer nog aan de hand van hun klanten, de markt en de maatschappij. Het nieuwe bankieren zal zich alleen ontwikkelen bij de voortdurende en volledige inzet van alle betrokkenen. De maatschappij krijgt steeds weer de bankiers die ze verdient.

Hans Ludo van Mierlo is oud-bankier en schrijver. Hij verzorgt samen met Teun van Hellenberg Hubar workshops 'Het nieuwe bankieren' bij het managementcentrum van VNO-NCW De Baak in Noordwijk.

